

MUHAMMED RÜŞDİ UBEYD

(Araştırma - Yazar - IRAK)

1947'de Irak'ın Musul şehrinde dünyaya geldi. Eğitim uzmanı olan Muhammed Rüşdi orta öğretimde ve bazı İslâmî kuruluşlarda dersler vermektedir.

Muhammed Rüşdi Ubeyd Irak'ta yayınlanan *Terbiyetü'l-İslâmî* de, Kuveyt'te çıkan *el-Va'yü'l-İslâmî* de, Katar'da neşrolan *el-Ümme*'de, Hindistan'da yayınlanan *er-Râ-dii'l-İslâm*'da, Fas'ta çıkan *el-Mişkâtü'l-Edebiyye*'de ve Türkiye'de *İslâmî Edebiyat* gibi dergilerde edebî, fikrî, dinî ve tenkidî makaleler yazmaktadır.

Yayımlanan eserleri:

Aklî İlimler Işığında İman

Aklî İlimler Işığında Nübüvvet

Baskıya hazır olan kitapları:

İslâm Güzelliğine Giriş (2 cilt)

Laiklik Fikrinin Çöküşü

Kur'ân Ahlâkı ve Fikir Savaşları

RİSALE-İ NURDA EĞİTİM METODLARI

Bediüzzaman insanların akıl ve seviyelerine göre hitap etmeye dikkat etmiştir. "Medrese-i Yûsufiye" adını verdiği hapisanede dahi irşadına devam etmiştir. Din düşmanlarının çocukları dahi olsa, tebliğde talebeleri arasında fark gözetmemiştir; kendisini gözetim altına alan polise dahi iman dersi vermiştir.

Bir kış gecesinde, gördüğüm bir rüya üzerine âniden uyan-
dım. Rüyanın ayrıntıları uykunun kesif perdeleri arasında
kalmış ve karanlıkları arasında kaybolmuşsa da sabah uyan-
dığımda ana çatısını hatırlıyordum. Rüyada ne görmüştüm?

Said Nursi'nin *Hakikat Nurları* adlı kitabını okuyordum. Rüya-
mın te'vili, kitabın isminden anlaşılıyordu. Gerçekten bu eser, şeksiz
şüphesiz "hakikatın nurları"ydı. Kalbime Risale-i Nur'un şeffaf birer
ayna gibi güzel tabirleri ile akseden nurlarından daha açık ve anlaşılır
bir te'vil, bu rüya için bulunabilir mi? İhsan Kasım es-Sâlihî'nin tercü-
me ettiği o değerli kitap, sağıma soluma yüzlerce ilmî eser doldur-
muş gibiydi. Kitabı okudukça okudum. İşte bu okuyuş, beni Risale-i
Nura kavuşturdu. Bu hal Risale-i Nur ile ilk buluşmamdı; mânevî bir

kristal olan Risale-i Nurun yedi renginin cilvelerine dalıştı. *Lem'alar'*ın ve *Şuâlar'*ın ziyalar denizinde mânevî bir yıkanmaydı. O âlem, Said Nursi'nin üstün maharetiyle tanzim olunmuş rengârenk ve süslü bir âlemiydi. Bu âlemde çiğ damlalarının arz ettiği bir manzara vardı. Bu âlemde çevreye çok farklı ve güzel kokular saçan çiçeklerin gülücükleri mevcuttu. Bu âlemde bal süzülen bir muhabbetin zevki tadılıyordu. Bu âlemde *Sözler'*e akan damlaların sahibi olan bir ruh vardı. *Mektubat'*ın sayfalarını çevirdikçe büyük bir mimarın tecessüt eden ruh ve fikirleri ile karşılaşıyordum.

İşte bu enis ve nezih mecliste Said Nursi ile karşılaştım. O veciz ifadeleriyle Allah'ın birliğini terennüm ediyor, kaleminin ince fırçalarıyla hakikatın tablosunu çiziyordu.

Said Nursi bana şöyle diyordu:

"Ben Said Nursi'yim. Belli kalıpların altında ezilen ve üniversitelerin fildişi kulesinden çıkamayan ilmî hitap tarzından vazgeçtim. Hayatın içine girdim. Yani insanların yaşadıkları, çalıştıkları, seyahat ettikleri, hapse atıldıkları, hastalandıkları, hayatın dalgalarına takıldıkları ve kısaca onların yaşamayı tercih ettikleri yerlerde onlarla beraber oldum. Bu sahada peygamberlerin yolunu tuttum.

"Ağdalı, resmî üslûbu terk ettim; fitrî hitap tarzını seçtim. Müccerret ilmî kaidelere göre aklın muhatap alındığı, fertlere teker teker hitap tarzını reddettim; hitabımı bütün bir insanlığa tevcih eyledim. Tâ ki, Müslümanlar hakikatlardan kaçmak yerine özüne dönsün; hakikatı başkasıyla paylaşmadan evvel kendi nefsinin muhatap kabul etsin; aklını ve kalbini dağıtmaktan kurtarıp esasata yönelsin; anlatılanları koruyabilsin ve sahip çıksın; basit meselelerle zihnini meşgul etmektense iç âlemini halletsin."

Bundan sonra Bediüzzaman'ın hayali yeşil ufukta kayboldu ve ben Risale-i Nurla başbaşa kaldım.

Beni Bediüzzaman'ın eğitim yönünü tetkik etmeye sevkeden birçok haricî ve dahilî sebep vardır:

Yuşa Tepesindeki o hazin gurbet günleri ve yalnızlığı...

Volga Nehrinin kenarındaki ruhî intibah...

Bayezid Camiinde huşû ile okunan Kur'ân onun ruhunda büyük

bir inkılâp meydana getiriyor; hayat gemisini sonsuzluk denizinde sefere çıkartıyordu.

Saçındaki beyaz kıllar verdiği derslerle intibahını tamamlayıp nur kandilini yakıyor, fikrini harekete geçiriyordu.

Ebâ Eyyûb el-Ensârî Hazretlerinin türbesini ziyareti, düşünce dünyasında yep yeni ufuklar açıyor, onu başka âlemlere götürüyordu.

Onun sınırlı olan şu âlemle sınırsız yüce hakikatlerin zirvesi arasında gidip gelen şâirâne tabiatı; dünyanın âlayışından onu uzak tutan takvası ve llâhî hakikatları tebliğe karşı aşk derecesine varan emeli, onda zaman ve mekân içinde iman tarihini yazma imkânını veriyordu.

Hülâsa; Said Nursi, gerçekten kaderin garip bir adamıdır...

Risale-i Nurda eğitim mefhumu nedir? İfade ettiği mânalar nelerdir? Önemli özellikleri hangileri olabilir?

Her şeyden önce Said Nursi, hayatı, varlık ağacının en mükemmel meyvesi olarak görüyor. İnsanı sevme ve ona muhabbet yolunda, kendi saadetini fedâ edebiliyor.

Said Nursî'ye göre insan sadece maddi bir varlık olmadığı gibi sadece akıl ve mantıktan da ibaret değildir. İnsan pekçok hissiyata sahip ve yüksek ruh cevheriyle, mümtaz bir varlıktır. Her şeye şamil aklî, ruhî, vicdânî ve ahlakî daireleri vardır; ve o küre-i arzın halifesidir; kemâl ve ebediyet yolundaki arzuları sonsuzluğa uzanmaktadır.

İşte böyle bir insanın duygularını terbiye edip geliştirecek bir yol, insanın yaratılışına uygun olmalıdır. Çağdaş eğitimciler, bu esasa dayanmayan metodlarla bu vazifeyi gerçekleştiremediler. Zira metodları, insan ruhuna ve fitratına uygun değildir.

Said Nursî'nin metodunda eğitimin önemli boyutları

İmânî Boyut:

Said Nursî, insanın metafizik bir varlık olduğunu ve tevhidden başka bir şeyin onun aklî, ruhî ve hissî ihtiyaçlarını tatmin edemeyeceğini çok iyi idrak etmiştir. Gerçekten hangi maddî, aklî veya laik

nazariye olursa olsun, bu derin ihtiyaçları karşılayamamıştır, karşılamamaktadır ve istikbalde de karşılayamayacaktır. Bu hakikatı, gibi; Rina Dubo, Solifian, John Forastiye gibi filozoflar kabul ettiği ve itiraf etmişlerdir.

Said Nursî, ispat etmiştir ki, insan dinsiz yaşayamaz ve bir mâşekillerde de olsa ilâhlara ibadet etmişlerdir. Rijson, hayatın kendisini bir ilâh olarak görürken, Darwin, yaratılıştaki tekâmülü ilâhlaştırmıştır. Hegel, mutlak ruhu ilâh kabul ederken, Marks, diyalektik materyalizmi rab tanımıştır. Durkheim'ın ilahlaştırdığı toplum, Fruyd'un takdis ettiği cinsiyet, Sarter'ın putlaştırdığı ferdin vücudu, zikredilen ilâh şekillerinden bazılarıdır. Bütün bunlar, kâinat sarayında Allah'ın yarattığı ve icad ettiği sosyal, hayatî, insanî ve kevnî fiil ve hareketlere takılan adlardan başka bir şey değildir.

Said Nursi, asrının insanında görülen ruh yaralarını, Kur'ân'ın nuru ve hakikatları ile tedavi etmiştir. Gerçekten insanı, kendini ve mahiyetini kaybetmekten, arzularının sönmesinden, sabır gücünü zorlayacak sıkıntılardan, ölümden korkmaktan kurtarmakla kalmamış, ona Allah'a, âhîret gününe inanma ve Kur'ân'ın gayb âleminde bir harita gibi takdim ettiği iman sofrasını sunmuş ve böylece insanı, kalbinde huzur, nefsinde sükûn; kâinat ve mahlukat ile uyum içinde olan ve Allah'a dayanan mutlu bir varlık haline getirmiştir. Onu soğuk ve kuru taklîdi imandan kurtarmış, ruhunu tahkiki iman meş'alesi ile nurlandırmıştır. Dinî hükümlerdeki hikmetleri ve ibâdete ait fiillerdeki İlâhî maksatları izah etmiştir.

Said Nursî, Esmâ-i Hüsnâya getirdiği izahlarla hissiyatı bıkkınlıktan ve vicdanî basit duygulardan temizlemiş, şu güzel kâinat karşısında hayret ve merak içinde bırakarak varlıkları ilk defa görüyor gibi bir hâlet-i rûhiyeye sokarak günlük olayların, soğuk aklî muhâkemelerin çukurlarına düşmekten kurtarmış; bütün bu hakikatleri keşfedecek ufuklar açmıştır.

Said Nursi, insanı, elem ile emel, aşk ile ayrılık, ebedî meyil ile zevâlin dalgaları, varlık ile yokluk, gerçekle hayâl, fertle toplum, yarıdımlaşma ile çatışma arasındaki tezatlarından kurtarmıştır.

Said Nursi, insanı, hayata geçme kabiliyeti olmayan, tatbik imkânı bulunmayan, gerçeklerden uzak odun yığını gibi kuru mal-

mattan tecrit etmeye çalışmıştır. Böylece akli, iman hakikatlerini kabule hazır hâle getirmiştir. Bu yolda en büyük örnek kendi nefsidir.

Said Nursi, akla, hisse, vâkıya, akl-ı selime kesin ve yakînî olan müsbet ilimlere dayanarak iman hakikatlerini yeniden ihyâ etmiştir. Böylece insanın zaman ve mekân ufuklarını genişletmiştir.

Said Nursi, materyalistlerin ileri sürdüğü bütün şüpheleri, vesveseleri, vehimleri ve zanları Kur'ân'ın nuruyla bertaraf etmiştir.

Hakikata ulaşmak için takip ettiği yolların bir kısmı vicdânî, akli, ruhî ve ahlakî şartlar ve yollardır. Gafletten, isyandan, gururdan, taassubdan, vehimden, muhakemesizce her şeyi reddetmekten, hayalî şerikler edinmekten, ilme dayanmayan benzetmelerden kaçınmak da bunların bazılarıdır.

Ahlâkî terbiye alanında

Bediüzzaman'ın kurmayı başardığı en önemli esas, bilhassa bu zamanda şirin gösterilen şerrin aslında insan yaratılışına ters, çirkin bir şey olduğunu ispat etmiş olmasıdır. Bu yaklaşımı, insanı şerden nefret etmesine ve el çekmesine vesile olmuştur.

Said Nursi, ahlâkî terimleri ele almış ve tetkik etmiştir. Doğruluk, emel, sabır, cesaret ve fedâkârlık gibi hasletleri ahlâkın yücelmesini ve çiçek açmasını temin edecek bir şekilde kullanmıştır.

Said Nursi, insanı Allah'ın rızasına götürecek çok kısa yollar göstermiştir. Şükür, tevazu, tevekkül, muhabbet ve ihlâs yolları gibi...

Said Nursi, talebelerini müsamahaya, muhabbete, yardımlaşmaya, iktisada, dünyaya fazla dalmamaya davet ederek cemaat ruhunun kuvvet bulmasını temin etmiştir.

Said Nursi, diyalogun bütün prensiplerini ortaya koymuş; bunun yanında, ihtilâf, tecâvüz ve Müslümanları hakir görme gibi fitneye vesile olacak davranışlardan uzak durmayı tavsiye etmiştir.

Kısaca, Said Nursi, kuvvete bedel hakkın; çıkar üzerinde çatışmaya bedel Allah rızasının; birbiriyle boğuşmaya bedel yardımlaşmanın; ırkçılığa bedel İslâm kardeşliğinin; nefsin heves ve arzularını tatminine bedel, onu yüce duygulara ve kemâlata davet etmenin hâkim olacağı bir cemiyeti tesis etmek için gayret etmiştir.

Duygu eğitimi

Said Nursi, duyguların kayıt altına alınamayacağını, yok edilebileceğini ifade etmiştir. Meselâ muhabbet bahsinde şöyle demektedir: "Biz demiyoruz ki, muhabbet etme, sevme! Belki diyoruz ki, muhabbetini Allah yolunda ve Onun rızâsı dairesinde kullan." Böylece, hissiyatla Allah'ın rızasının nasıl kazanılacağını göstermiştir.

Sadece hissiyatın tatmininden ibaret olan zevkler basit zevklerdir ve elemle karışıktır. Böyle zevkler zevâle mahkûmdur; her an kaybedilme tehlikesiyle karşı karşıyadır; onlarda safâ ve devam yoktur. Halbuki iman dairesindeki ulvi lezzetler, temizdir, şeffaftır, elemsizdir ve devamlıdır.

Said Nursî'de estetik eğitimi

İnsanın güzelliğe meftun oluşu fitrî ve asîl bir duygudur. Kezâ, kâinatta güzellik asıldır, küllîdir, herşeye şamildir. Evet, herşeyde bir cemâl ve güzellik vardır. Bediüzzaman'ın ifadesiyle, "Güzelleştirme ve tahsîn cilveleri, İlâhî rahmet tarafından bizzat murad ve maksuttur." Ancak güzellikler arasında da dereceler vardır. İnsan hep en güzel müştakdır. Cemâlî lezzetler ve estetik zevkler, bütün çeşitleri ve genişliğiyle insanın yüzüne gülmektedir. Bu güzelliklerde ve cemâllerde, kulağa, göze, buruna ve dile yönelik lezzetler bulunduğu gibi, akıl, ruh ve kalbin zevk aldığı fikrî ve ruhî lezzetler de vardır. İnsan bütün bu lezzet ve güzelliklerden istifade etmektedir. Zira bunlar insanın duygularını inceltir, hislerine ulvî heyecan verir; fikirlerini saflaştırır, nefsini temizler. Böylece kul, Rabbine yönelir.

Said Nursi, Müslümanları güzelliklerden güzelce istifade etmeye ve İslâmî ölçüler çerçevesinde kalmaya teşvik eder. Tâ ki, lezzeti kemâle ersin ve alınan lezzetler zevâlin eleminden sâlim kalsın.

Bediüzzaman Kur'ân medeniyeti ile Batı medeniyeti arasında mukayese yaparken birincinin cemâlini ve faziletlerini sergiler, diğerinin ise elem ve ıztırabını gözler önüne serer. Said Nursi, bu mânâyı

kısaca şöyle açıklamaktadır:

Batı medeniyeti kuvveti hak bilir; tabiatı ilâhlaştırır ve insanı ona köle yapar. Batı edebiyatı, okuyucusuna mânâsız sıkıntıları aşılır; intisap şerefini keser ve mahiyetini kaybettirir; vicdanında kimsesizlik vahşetini doğurur.

Batı medeniyeti, "Güya beşeriyetin ağzına yalancı bir dil koymuş; insanın yüzüne fâsik bir göz takmış ve dünyaya da rakkâse bir kadının elbisesini giydirmiştir."

Batının edebiyatı, hakiki aşk ve hâlis muhabbetin mânâlarından ve zeklerinden mahrumdur. Zira hep şehvî zevkler aşılır.

Batı edebiyatı kâinata sadece maddî gözle bakar, kâinatın mânevî boyutlarından habersizdir. Şöyle ki: Ya kâinatın mânevî boyutlarını yok kabul eder veya bu hususa sim siyah bir felsefe gözlüğüyle veya sırf menfaati gaye edinen bir yaklaşımla bakmaya çalışır. Böylece beşerin zihninde zanları ve bâtil vehimleri ortaya çıkarır.

Batı medeniyetinin kâinatla ilgili bazı teorilere dayanan klasik edebiyatı evrensel bir edeb seviyesine ulaşamadığı için ölüdür. Said Nursî'nin tesbitiyle "Ölü, başkasına hayat verebilir mi?"

Yunan veya Roma dehâsının iddia ettiği ahlâkî değerlerle maku-liyet arasında ciddi tenakuzlar bulunmaktadır. Fert ve toplumda doğurduğu pespaye duyguların müsebbibi olan tasvirleri, iddia ettiği ahlâk nizamına tamamen terstir. Aklın ve şuurun hâkimiyetini yerle bir eden bu tasvirler, okuyucunun hevâ ve hevesini tahrik eder.

Batı edebiyatı, insana, ahbapsızlıktan, ümitsizlikten ve sahihsizlikten gelen karanlıklı bir hüzmün verir. Bu hüzmün, ebedî saadetten, insanların birbirine yeniden kavuşmaları gibi uhrevî emel ve ümitlerden mahrum kalmaktan doğan bir hüzmüdür. Bu edebiyatın verdiği neşe ise, nefsi hevesata teşvik eden neşedir ki, ıztırdan uzak değildir. Bu neşe ayrılık, kıskançlık, pişmanlık ve benzeri elemelerle malûldür.

Said Nursî, bu uğursuz edebiyatın karşısına Kur'ân'ın edebiyatı çıkmıştır. Kur'ân'ın edebi, bir tevhid edebidir. Onda şüphe yoktur, gurbet yoktur. Bu edebî terbiyesindeki insana kudret, hikmet, inayet ve rahmet dellileri inkişaf eder ve bütün gayretiyle İslâmî hakikatlara yapışır; ruhu huzur, sevgi ve ferah dolar.

Kur'ân edebi, nefsi ve hevesi tahrik etmez; akıl ve kalbe hakkı,

saf güzelliği ve doğruluğu yerleştirir. Kur'ân'ın edebinin verdiği neşe, masumâne bir ferahtır, insanı fazilete sevkeder, ulviliğe teşvik eder; vuslat vaadiyle dolu bir ümit doğurur.

Bedenî eğitime bakışı

Sürgünler, mecburî ikametler, hapisler, maruz kaldığı zulümler, Bediüzzaman'a eğitimin bu noktasına eğilme fırsatını vermemiştir. Hayatı boyunca cihad yolundaki azim ve gayreti ona bedenî eğitim hususunda mütekâmil bir nesil yetiştirmek için vakit bırakmamıştır. Ancak dolayısıyla da olsa bedenî eğitimi ile alakalı bazı mühim noktalara dikkat çekmiştir. Bunlardan bazıları:

Yiyip içmenin kontrol altında tutulup tahdid edilmesinin zarureti üzerinde durması; israftan şiddetle kaçması, ahlâkî sapıklıkla hastalıklar arasında ciddi bağlar kurması; hastalanınca ilâç kullanmanın önemine işaret etmesi, ibadete teşvik ederek ibadetin bedenî sihhati-ne ait hikmetlerine dikkat çekmesi gibi hususlar...

İrade eğitime bakış

Said Nursi, insan iradesine gereken değeri vermiştir. İradeyi ortadan kaldıran veya kadere meydan okuyacak derecede bir benlik duygusu veren felsefî yollar arasında hidayet yolu olan Kur'ân'ın nuruyla iradeyi terbiye etmeye çalışmıştır. İnsan iradesi, cüz'î iradedir. İrade, imanla, ibadetle, tâatle, belâ ve musibetlere karşı sabırla takviye edilmelidir. Said Nursi, günahlara karşı tevbe-i teşvik etmekle ve ebedî sâadet müjdesiyle iradeyi ümitsizlik girdabından kurtarmaktadır.

İnsanın şerefli bir varlık olduğuna; Cenab-ı Hakkın mü'minlerle beraber olduğuna, ümit verici ifade ve beyanlarla insanın cüz'î olan iradesini kuvvetlendirir. "İraden cüz'î ise, irade-i külliyeye istinat eder.

Bediüzzaman üstün mantık örgüsü, edebî üslûbu, şeytanın vesvesesinden Allah'a sığınması, sabır kuvvetini dağıtmadan ihtiyaç duyulan yerde kullanılması meâlindeki izahlarla iradeyi canlandırır.

Said Nursi'nin ümitsizlikten, ihtirastan, korku ve sıkıntıdan, acelecilikten, körü körüne taklitten, bugünün işini yarına bırakmaktan; tembellikten, israftan, gösterişten, kendini beğenmişlikten, gururdan ve benzeri kötü huylardan uzak durmayı telkin eden beyanları, hep insan iradesini olgunlaştırmaya yöneliktir.

Said Nursi'nin eğitim vasıtaları ve eğitim metodunun ana esasları

1. İnsana güvenmek.
2. Akıl, kalb ve ruha birlikte hitap etmek.
3. Tabiat laboratuvarında eğitim yapmaya ve kâinat kitabından hikmet derslerini almaya davet etmek.
4. Hakikatları izahta temsil (örnekleme) metodunu kullanmak.
5. Eğitimle alakalı beyanların sırf Allah rızasına yönelik olması.
6. Şahıslarda basireti geliştirmek.
7. Muhabata "Güzeli al; kötüyü bırak" prensibini aşılama, "Güzel gören güzel düşünür; güzel düşünen hayatından lezzet alır" hakikatını anlatmak.
8. Yegâne örnek olarak Resulullahı nazara vermek.
9. Bütün eğitim yollarını kullanmak: Başta lisân-ı hal olmak üzere, vaaz, nasihat; bütün çeşitleriyle hikâye ve temsiller ve saire gibi...
10. Kadınlara has eğitimin ehemmiyetine dikkat çekmek. Said Nursi, kadınları şefkat kahramanı mübarek bir tâife olarak görür. Kadının sadece dış güzelliğini esas alan, onun ruh güzelliğini ihmal eden Batı kaynaklı eğitim metodlarını şiddetle tenkit etmiştir. Kadınları yoldan çıkarmaya çalışan komitelere işaret ederek, İslâm kadınlarının bu çeşit tuzaklara karşı dikkatli olmalarını tavsiye etmiştir.

Risâle-i Nurun eğitim metodunun önemli özellikleri

1. Eğitimin, İslâmın iki temel kaynağı olan Kur'ân ve sünnete dayanması.
2. Sahabe içtihatlarını daha sonra yapılan içtihatlarla tercih etme-

si,

3. İlim ve akli, tek başına dinî naslar için hakem olarak kabul etmemesi.

4. İman hakikatlarının isbatında, İslâmın gönüllerde yerleştirilmesinde asrın ulaştığı ilmî metodları kullanması ve onları şâhit göstermesi.

5. Dinî meselelerin edebî bir bir şekilde izah ve ifade edilmesi.

6. İctihad konusunun zaman ve mekânın şartlarına göre değerlendirilip bunun umumî ve herkesin gidebileceği bir yol olmadığı ve herkesin o yola giremeyeceğini ifade etmesi.

7. Risale-i Nurda "sehl-i mümteni" denebilecek üslûbun kullanılması ve bazı fikirlerin usandırmayacak şekilde ve kâinat kitâbından farklı sayfaları nazara verecek tarzda tekrar edilmesi.

Bir eğitimci olarak Said Nursî

Said Nursî'nin eğitim metodlarından birisi de, eğitime önce nef-sinden başlamasıdır. Bu esasa hayatı boyu riayet etmiş, her türlü me-dih ve tenkidin üstüne çıkmış, tevazuun zirvesine yükselmiştir. Delil ve diyalog metodunu esas almış; müsamahayı şîâr edinmiştir.

Eğitim metodunun bir diğer esası da istiğnadır; eğitim ve öğretimi karşılığında hiçbir ücret almamaktır. Bediüzzaman hediye dahil, kimseden karşılıksız bir şey almamıştır.

Bediüzzaman insanların akıl ve seviyelerine göre hitap etmeye dikkat etmiştir. "Medrese-i Yûsufiye" adını verdiği hapisanede dahi irşadına devam etmiştir. Din düşmanlarının çocukları dahi olsa, tebliğde talebeleri arasında fark gözetmemiştir; kendisini gözetim altına alan polise dahi iman dersi vermiştir.

Bediüzzaman asrının bütün şartlarını göz önüne alarak hizmetini devam ettirmiştir.

Son duamız ve davamız, "Hamd, âlemlerin Rabbi olan Allah'adır".